

Šejla Bjelopoljak

Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću

Senaid Haskić

JU Medicinska škola Bihać

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Međuljudski odnosi u predikciji zadovoljstva školom učenika i nastavnika

Sažetak

Poučavati mogu samo oni koji vole i koji su voljeni jer djeca uče samo od onih koje vole, drugog kompromisa nema. Općeprihvaćeno pravilo jeste da se oplemeniti i unaprijediti može samo ono što se voli. Da li je moguća uspješna realizacija misije škole ako nastavnik za učenike ne predstavlja uzor, ako učenik ima averziju prema nastavniku, ako nastavnik svoju nastavu ne usmjerava ka učeniku, ako učenik ili nastavnik ne voli školu? Niz pitanja je otvorilo istraživačku radoznalost promišljajući o faktorima koji utječu na zadovoljstvo školom učenika i nastavnika. Cilj rada je bio ispitivanje zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika srednjih škola u ovisnosti od međusobne percepcije odnosa. Provedeno je empirijsko istraživanje koje prati kvalitativno-kvantitativna paradigma uz korištene metode: deskriptivna, metoda teorijske analize i metoda prosuđivanja/procjenjivanja. U istraživanju je korišten anketni upitnik za nastavnike i učenike „Procjena zadovoljstva školom“, a uzorak istraživanja čine 192 ispitanika (96 učenika i 96 nastavnika srednjih četverogodišnjih i trogodišnjih škola sa područja USK-a). Rezultati istraživanja nisu potvrdili razlike u zadovoljstvu učenika i nastavnika s obzirom na vrstu škole, godine školovanja i radno iskustvo, ali jesu potvrdili da kvalitet interakcijsko-komunikacijskog odnosa učenika i nastavnika utječe na njihovo zadovoljstvo školom.

Ključne riječi: *interakcija, komunikacija, odgoj, zadovoljstvo.*

Uvod

S obzirom na to da širinu i kompleksnost propitivanja „zadovoljstva školom“ možemo razumjeti isključivo počevši od međuljudskog odnosa u institucijskom-mikro nivou potrebno je uzeti u obzir susret učenika i nastavnika kroz uloge koje imaju u školskom životu. Ako jedni o drugima imaju pozitivne ili negativne stavove smatramo interesantnim provjeriti da li se isti prenose i na sliku koju imaju o školi. Upravo, u ovom radu nas zanima kvalitet susreta nastavnika i učenika, te u konačnici da li na osnovu međusobne percepcije jedni od drugima, grade i ukupnu sliku o školi. Razumijevanje međusobnih reakcija bi u konačnici objasnilo stvarne potrebe učenika i nastavnika, te doprinijelo misiji škole da postane mjesto u koje učenici i nastavnici rado dolaze.

Interakcijsko-komunikacijski odnos učenika i nastavnika

Uspješnost odgojnog djelovanja, između ostalog, ovisi o kvaliteti interakcije i stepenu interakcijske povezanosti u komunikaciji. Usklađivanje poslanih i primljene poruke u toku razgovora između *nastavnika i učenika* osnovni je zadatak stručnog i uspješnog razgovora u školi (prema Brajša, 1993). Pri tom interakciju prepoznajemo kao aktivni odnos u međusobnom djelovanju osoba koje obostrano određuju svoja ponašanja na temelju stavova koje jedna prema drugoj zauzimaju. Odgoja nema izvan međuljudskog odnosa, odgoja nema bez interakcije. *Da bi škola bila adekvatni socijalni uterus za razvoj, dovršavanje i rođenje ličnosti učenika, u interpersonalnoj komunikaciji između nastavnika i učenika mora biti dovoljno mjesta za diferenciranje, eksperimentiranje, slobodno ponovno približavanje i individuaciju* (Brajša 1993, 16). Ukoliko komunikaciju ne prepoznajemo kao subsumiran pojam interakciji, podrazumijevalo bi da kao nastavnik, u smislu odgojne i obrazovne uloge, linearno prenosimo sadržaje bez da vodimo brigu o uspostavljanju međuljudskog odnosa na relaciji interakcija među učenicima. *Dijalektičko razumijevanje interakcije je u činjenici da u interakciji dolazi do dvosmjernosti*. Komuniciranje je uzajamni proces. Učesnici tog procesa utiču jedan na drugog na različitom stepenu interakcijskog odnosa. Od razine unutrašnje povezanosti među osobama koje komuniciraju zavisi stepen njihove interakcijske povezanosti. Što se komunikacija u procesu odgojnog djelovanja provodi na višem stepenu interakcijske povezanosti i odgojno će djelovanje biti uspješnije. Nastavnik je, uz dobro formiran odgojno-obrazovni kurikulum, snažan motivator za napredovanje u učenju i zanimanje za određeni predmet. Nastavnici učenicima predstavljaju model ponašanja i moralne uzore. Prihvatanje od strane nastavnika i poticaji koje učenici dobivaju mogu snažno utjecati na razvoj slike o sebi te biti potvrda vlastite vrijednosti (Bezinović i Ristić

Dedić, 2004). Nastavnik se treba osloboditi izvanjske kontrole učenika, a odnos uspostaviti na principima teorije izbora. Izvanjska kontrola je kada nastavnik koristi navike poput *kritiziranja, optuživanja, žaljenja, prigovaranja, prijetnji, kažnjavanja i nagrađivanja*, a sve radi lakše kontrole nad učenicima. Nastavnik koji ne koristi spomenute navike nema problema u uspostavljanju kvalitetnog odnosa s učenicima, tj. povezat ćete se s njima. Izvanjska kontrola je svako uspostavljanje kontrole i nadzora nad učenica bez da smo ušli u njihov svijet. Izvanjsku kontrolu koriste svi ljudi kada imaju poteškoće u odnosima s drugima. „Izvanjska kontrola, ako se primjenjuje, uništiti će svaki odnos“ (Glasser 2001, 21). Uspješan nastavnik ne koristi izvanjsku kontrolu već unutarnju kontrolu. Učenici su, nažalost, navikli na izvanjsku kontrolu pa će izvježbani manipulirati s nastavnikom. Izvanjska kontrola je znak nemoći nastavnika. Sve dok nastavnik koristi autoritarne navike, nije povezan sa učenicima, ne uspijeva zaslužiti poštovanje učenika i učenici će koristiti svaku priliku da za sve okrive nastavnike. Za razliku od ovog pristupa, nastavnik koji se poveže sa učenicima, on je ravnopravan, upravo, jer ih je pridobio da ga prihvate i poštuju. U tom slučaju nastavnik se povezo sa učenicima i to se zove unutarnja kontrola jer sada učenik bira biti dobar, uspješan, posvećen i ambiciozan, a sve iz želje za uspjehom i iz poštovanja prema nastavniku. Samo sa uspostavljenom dobrom komunikacijom mi smo povezani s učenicima, a bez povezanosti je upitan rezultat učenja ili odnos prema školi. Midžić (2020) ukazuje da uspješnost komunikacije izravno govori o odgojnim stilovima nastavnika. Između ostalog, navodi i da učenici nemaju priliku razvijati komunikacijske vještine ukoliko je prisutan autokratski tip nastavnika. To se najviše odražava na nerazumijevanje gradiva, a to donosi neusuđivanje učenika da zatraže povratnu informaciju, odnosno pojašnjenje. Brajša tako ističe da usklađivanje poslanih i primljenih poruka u toku razgovora između učitelja i učenika jeste osnovni zadatak stručnog i uspješnog razgovora u školi, slično poput Bratanić koja kaže da odgoj, posmatran sa interakcijsko-komunikacijskog aspekta jeste određen kvalitetom međuljudskih odnosa učitelja i učenika (Brajša, 199; Bratanić, 1993). Čini se da bez pretpostavki kvalitetnog međusobnog odnosa ne možemo očekivati orijentisanu motivaciju prema svom odnosu bilo da govorimo o učenju iz perspektive učenika ili radnim zadacima iz perspektive nastavnog osoblja. Implicitno naslućujemo da kvalitet međusobnih interakcija može biti uzrokom ukupnog zadovoljstva školom kao mjestom za učenje ili obavljanje radnih uloga. Istraživanje koje su proveli Whiteside-Mansell i sar. (2014) pokazuje da međusobna veza učenika koja uključuje i nastavnike upravo objašnjava njihovu privrženost školi. Također, da učenike, koji su zadovoljni školom, opisuje osjećaj pripadnosti, osjećaj ugone za vrijeme druženja sa vršnjacima i ukupnog vremena provedenog u školi, te osjećaj ponosa na školu i njene rezultate. Do sličnih rezultata su došli i Pehlić, Babić i Tufekčić (2019) potvrđujući da privrženost školi proističe iz osjećaja povezanosti s ljudima u školi, osjećaja pripadnosti,

ponosa na školu, ugone za vrijeme boravka u školi i druženja s vršnjacima, a da su školske obaveze vjerovatno razlogom zbog čega školu ne prihvataju bliskije. Ranije istraživanje Verkuytena i Thijsa (2002) je pokazalo, da je zadovoljstvo školom povezano s objektivnim školskim postignućima, te osjećajem samoefikasnosti učenika tj. da su zadovoljniji školom učenici koji imaju bolji školski uspjeh, međutim Raboteg-Šarić i sar. (2009) potvrđuju da su učenici uglavnom zadovoljni sa školom i prema njoj ne gaje neugodna osjećanja neovisno o kategorijama (poput uspješnosti u učenju).

Metod

U svrhu razumijevanja problema istraživanja razmatrana su najvažnija pedagojska i pedagoška naučna dostignuća koja odgoj posmatraju kroz ravnotežu tri ključna aspekta odgoja: društveno – generacijski aspekt, individualni aspekt razvoja ličnosti i interakcijsko-komunikacijski aspekt (Bratanić, 1993; Vukasović, 2001; Gudjons, 1993; Tillmann, 1994). U cilju razumijevanja navedenog, na problemu našeg istraživanja to bi značilo da zanemarivanje moći kreiranja namjernog međuljudskog odnosa i odgojnih ishoda u nastavnom procesu od strane nastavnika (odabirom odgovarajućih aspekata odgoja) za posljedicu, može imati gubitak motivacije učenika ili nepostizanje odgojno-obrazovnih ciljeva, ali i da kako je cjelokupan proces reverzibilan, isto možemo očekivati i kao proces kod nastavnika, da u konačnici nemaju pozitivnu asocijaciju na uloge škole. Kako je u ovoj domeni nemoguće ispitati sve faktore utjecaja koji utječu na ukupno zadovoljstvo školom, predmet istraživanja ćemo prenijeti na samo neke elemente poput međusobnog odnosa, vrste škole, godina radnog iskustva i školovanja kako bi se zaključilo o zadovoljstvu školom u ovisnosti od međusobne percepcije učenika i nastavnika. *Cilj istraživanja je ispitati zadovoljstvo školom kod učenika i nastavnog osoblja u ovisnosti od međusobne percepcije odnosa.* Postavljena je glavna hipoteza: „Pretpostavlja se da zadovoljstvo školom kod učenika i nastavnika određuje kvaliteta njihove međusobne interakcije.“

Testiranje hipoteze je pratilo pet zadataka i pomoćnih hipoteza:

- (1) Utvrditi da li je zadovoljstvo školom kod učenika determinirano vrstom škole i godinama školovanja.
H1 *Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod učenika s obzirom na vrstu škole i razred.*
- (2) Ispitati zadovoljstvo školom kod nastavnika s obzirom na vrstu škole i godine radnog staža.
H2 *Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod nastavnika s obzirom na vrstu škole i radni staž.*

- (3) Ispitati da li percepcija učenika o nastavnicima određuje njihovo zadovoljstvo školom.
H3 *Percepcija učenika o nastavnicima određuje njihovo zadovoljstvo školom.*
- (4) Ispitati da li percepcija nastavnika o učenicima objašnjava njihovo zadovoljstvo školom.
H4 *Percepcija nastavnika o učenicima objašnjava njihovo zadovoljstvo školom.*
- (5) Ispitati stavove nastavnog osoblja nastavnika o potrebnoj podršci u prilog didaktičko-metodičkih kompetencija.
H5 *Nastavnici iskazuju nezadovoljstvo trenutnom podrškom u prilog vlastitih didaktičko-metodičkih kompetencija.*

Opis metoda, instrumenata

Provedeno empirijsko istraživanje prati kvalitativno-kvantitativna paradigma uz korištene metode: *deskriptivna, metoda teorijske analize i metoda prosuđivanja/procjenjivanja*. Prve dvije metode su upotrijebljene za operacionalizaciju zadovoljstva školom, te za pregled dosadašnjih istraživanja u kontekstu ispitivanja kvalitete međusobne percepcije odnosa učenika i nastavnika, a treća metoda u kontekstu procjene interakcijsko-komunikacijskog odnosa učenika i nastavnika i zadovoljstva školom.

Korišteni *instrument za nastavnike „Procjena zadovoljstva školom“* se u prvom dijelu sastoji od Uputa o načinu iskazivanja stavova na postavljene tvrdnje. Način iskazivanja stavova je procijenjen pomoću trostepene skale po uzoru na Likertovu: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – nit se slažem nit se ne slažem i 3 – u potpunosti se slažem. U prvome dijelu instrumenta, ispitanici su dali socio-demografske podatke (spol, vrsta škole i godine radnog staža), a u drugom odgovorili na 16 tvrdnji koje čine tri subskale. Subskale se odnose na zajedničke varijable: 1. Interakcijsko-komunikacijski aspekt (7 čestica) 2. Potrebna podrška (6 čestica) 3. Zadovoljstvo školom (3 čestice). Sve dobijene subskale imaju dobru unutrašnju saglasnost za ovaj uzorak i visoku pouzdanost Crombach's α koeficijenta koji iznosi 0.84.

U Instrumentu za učenike „Procjena zadovoljstva školom“, također su date uvodne upute o načinu iskazivanja stavova za socio-demografske podatke (spol, vrsta škole i razred) i subskale koje se odnose na zajedničke varijable: 1. Interakcijsko-komunikacijski aspekt (6 čestica) i 2. Zadovoljstvo školom (4 čestice). Crombach's koeficijent potvrđuje visoku pouzdanost Instrumenta i iznosi 0.83.

Za provjeru prve dvije hipoteze poslužila je subskala *Zadovoljstvo školom*, za druge dvije subskala *Interakcijsko-komunikacijski aspekt odnosa učenika i nastavnika*. Za konstrukciju subskala procjene interakcijsko-komunikacijskog odnosa nastavnika i učenika je poslužio Instrument Bratanić, 2002. Za razliku od petostepene, odlučili smo se za trostepenu skalu, izbjegavajući neutralna slaganja u cilju preveniranja socijalno-poželjnih odgovora ispitanika. Petu hipotezu smo testirali subskalom za nastavnike

Potrebna podrška u kojoj su nastavnici iskazali zadovoljstvo trenutnom podrškom didaktičko-metodičkim kompetencijama. Zajedničke varijable koje se odnose na socio-demografske podatke učenika i nastavnika su obezbijedile mogućnost analiziranja varijabli u predikciji zadovoljstva školom.

Opis uzorka

Instrument je dostavljen učenicima i nastavnicima srednjih škola u prvom polugodištu školske 2021/22. godine elektronskim putem. Donji statistički prag očekivanog uzorka je premašen sa 196 uključenih ispitanika koji su ujednačeni u skupine: 96 učenika i 96 nastavnika srednjih škola. Dakle, uzorak je stratificirani, a istraživanje po karakteru empirijsko, transferzalno. Uzorak nastavnika čini 45,8 % muški i 54,2 % ženskih ispitanika. Iz svake škole dolazi ravnomjeran broj ispitanika, tj. po 33,3 %, od toga najviše onih koji su sa radnim stažom dužim od 15 godina, tačnije 47,9 % ispitanika, zatim 21,9 % onih sa stažom od 10-15 godina, 19,8 % onih sa stažom od 5-10 godina i najmanje onih koji imaju radni staž manji od 5 godina, tačnije 10,4 % ispitanika. Rezultati su prikazani u tablici 1.

Tablica 1. Struktura uzorka nastavnog osoblja

<i>Opis uzorka nastavnika</i>	<i>Karakteristike uzorka</i>	<i>f (frekvencija)</i>	<i>% (postotak)</i>
<i>Spol</i>	<i>Muški</i>	44	45,8
	<i>Ženski</i>	52	54,2
<i>Vrsta škole</i>	<i>Gimnazija (četverogodišnja)</i>	32	33,3
	<i>Mješovita/strukovna škola (četverogodišnja)</i>	32	33,3
	<i>Mješovita/strukovna škola (trogodišnja)</i>	32	33,3
<i>D u ž i n a staža</i>	<i>Manje od 5 godina</i>	10	10,4
	<i>5-10 godina</i>	19	19,8
	<i>10-15 godina</i>	21	21,9
	<i>Više od 15 godina</i>	46	47,9

Uzorak ispitanika *učenika* je obuhvatio 96 ispitanika od kojih je 45 % muški i 55 % ženskih. Iz škola iz uzorka istraživanja dolazi ravnomjeran broj ispitanika, po 33,3 %, od toga najviše onih koji su treći razred, tačnije 36,5 % ispitanika, zatim 29,2 % onih koji su drugi razred, 19,8 % onih koji su četvrti razred i najmanje onih koji su prvi razred, tačnije 14,6 % ispitanika.

Tablica 2. *Struktura uzorka učenika*

<i>Opis uzorka učenika</i>	<i>Karakteristike uzorka</i>	<i>f (frekvencija)</i>	<i>% (postotak)</i>
<i>Spol</i>	<i>Muški</i>	32	33,3
	<i>Ženski</i>	64	66,7
<i>Vrsta škole</i>	<i>Gimnazija (četverogodišnja)</i>	32	33,3
	<i>Mješovita/strukovna škola (četverogodišnja)</i>	32	33,3
	<i>Mješovita/strukovna škola (trogodišnja)</i>	32	33,3
<i>Razred</i>	<i>Prvi</i>	14	14,6
	<i>Drugi</i>	28	29,2
	<i>Treći</i>	35	36,5
	<i>Četvrti</i>	19	19,8

Obrada podataka

Za obradu podataka upotrebljen je JASP0.16.1 statistički softver koji uključuje druge softverske komponente otvorenog koda poput SPSS-a (IBM SPSS Statistics 21). Predstavljanje uzorka i stavovi o potrebnoj podršci (hipoteza 5) su predstavljeni mjerama deskriptivne statistike, a uvažavajući distribuciju rezultata, primijenjeni su postupci neparametrijske statistike tj. za utvrđivanje razlika u grupama Kruskal-Wallis Test, a za ispitivanje odnosa i međusobne percepcije multipla regresiona analiza.

Diskusija postignutih rezultata

Uzroci zadovoljstva školom kod učenika

U prvom zadatku imali smo za cilj utvrditi da li je zadovoljstvo školom kod učenika determinirano vrstom škole i godinama školovanja.

Pomoćnom hipotezom se pretpostavlja da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstva školom kod učenika s obzirom na vrstu škole i razred.

Tablica 3. *Zadovoljstvo školom učenika s obzirom na vrstu škole i godine školovanja*

<i>Ukupna skor za zadovoljstvo školom kod učenika</i>	<i>Faktori (ne) zadovoljstva školom</i>	<i>N</i>	<i>Mean Rank</i>	<i>Zadovoljstvo školom s obzirom na vrstu škole</i>	<i>Zadovoljstvo školom s obzirom na godine školovanja</i>
	<i>srednja četverogodišna škola (gimnazija)</i>	32	43,78		
	<i>srednja četverogodišnja škola (mješovita/strukovna škola)</i>	32	52,31		
	<i>srednja trogodišnja škola (mješovita/strukovna škola)</i>	32	49,41	<i>Chi-Square</i> 1,585	<i>Chi-Square</i> 1,401
	<i>Prvi razred</i>	14	50,89	<i>Df</i> 2	<i>Df</i> 3
	<i>Drugi razred</i>	28	52,36	<i>Asymp. Sig.</i>	<i>Asymp. Sig.</i>
	<i>Treći razred</i>	35	47,29	,453	,705
	<i>Četvrti razred</i>	19	43,29		

*Nezavisne varijable: vrsta škole i razred

Rezultati prikazani u tablici 3 pokazuju da Kruskal – Wallis test nije otkrio statistički značajnu razliku zadovoljstva školom kod učenika s obzirom na vrstu škole $p = 0,453 > 0,05$ i godine školovanja $p = 0,705 > 0,05$. Iznos vjerovatnoće nije manji od 0,05 zbog čega potvrđujemo da dobijeni rezultat nije statistički značajan.

Zaključuje se da vrsta škole, gimnazije i stručne škole (trogodišnje i četverogodišnje) nisu ključni faktor koji određuje zadovoljstvo školom kod učenika. Uzimajući u obzir situacije u kojima isto nastavno osoblje radi u više škola (u slučaju dopunjavanja norme) čini se da isti stav imaju prema svim učenicima neovisno o mjestu gdje su zaposleni.

Također, kako se godine školovanja (razred) nisu pokazale značajnim faktorom koji

utječe na zadovoljstvo učenika, zaključujemo u prilog odbacivanja prve hipoteze jer ne postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod učenika s obzirom na vrstu škole i razred.

Uzroci zadovoljstva školom nastavnika

U drugom zadatku smo ispitivali zadovoljstvo školom nastavnika s obzirom na vrstu škole i godine radnog staža.

Tablica 4. Zadovoljstvo školom nastavnika s obzirom na vrstu škole i godine radnog staža

Ukupan skor zadovoljstva školom kod nastavnika	Faktori (ne)zadovoljstva školom	N	Mean Rank		
	Srednja četverogodišnja škola (gimnazija)	32	49,02	Zadovoljstvo školom s obzirom na vrstu škole	Zadovoljstvo školom s obzirom na godine radnog iskustva
	Srednja četverogodišnja škola (mješovita/strukovna škola)	32	48,05		
	Srednja trogodišnja škola (mješovita/strukovna škola)	32	48,44	Chi-Square 1,58	Chi-Square 6,302
	manje od 5 godina	10	40,10	Df 2	Df 3
	5-10 godina	19	38,71	Asymp.Sig., .453	Asymp.Sig., .098
	10-15 godina	21	52,24		
	više od 15 godina	46	52,66		

*Nezavisne varijable: vrsta škole i godine staža

Kruskal – Wallis test nije otkrio statistički značajnu razliku zadovoljstva školom kod učenika s obzirom na vrstu škole $p= 0,453 > 0,05$ i godine radnog staža $p= 0,098 > 0,05$. Iznos vjerovatnoće nije manji od 0,05 zbog čega potvrđujemo da dobijeni rezultat nije statistički značajan.

Kao što se može vidjeti iz tabele 4 nije utvrđena statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod nastavnika s obzirom na njihovo radno mjesto i godine radnog staža zbog čega se odacuje druga hipoteza.

Odnos zadovoljstva školom i međusobnog odnosa nastavnika i učenika

U trećem i četvrtom zadatku ispitivali smo odnos zadovoljstva školom i percepciju međusobnih odnosa, tj. da li percepcija učenika o nastavnicima određuje njihovo ukupno zadovoljstvo sa školom, i obrnuto, da li percepcija nastavnika o učenicima objašnjava njihovo zadovoljstvo sa školom. Naša namjera je bila ispitati da li će međusobna pozitivna/negativna slika značiti pozitivnu/negativnu sliku i o školi. U ovom slučaju, obje varijable, percepcija učenika i nastavnika o međusobnom odnosu sa ukupnim zadovoljstvom školom, značajno interkoreliraju. Na osnovu korelacionog modela matrice potvrđene vrijednosti tolerancije za učenike iznosi, $VIF = 1,000$, a za profesore $0,606$, $VIF = 1,000$. Kako vrijednosti tolerancije nisu ispod $0,10$ ili vrijednosti VIF iznad 10 , zaključujemo da pretpostavke o multikolinearnosti nisu narušene.

Tablica 5. *Koeficijenti linearne korelacije između percepcije učenika i nastavnika i ukupnog zadovoljstva sa školom*

	PUP	PPU
Zadovoljstvo školom (učenici)	.474	-
Zadovoljstvo školom (nastavnici)	-	.628

Napomena: PUP – pecepcija učenika o nastavnicima; PPU – percepcija nastavnika o učenicima

Na osnovu korelacionog modela matrice potvrđene vrijednosti tolerancije za učenike iznose, $0,72$, $VIF=1,000$, a za profesore $0,60$, $VIF=1,000$. Kako vrijednosti tolerancije nisu ispod $0,10$ ili vrijednosti VIF iznad 10 , zaključujemo da pretpostavke o multikolinearnosti nisu narušene i kao prediktorske varijable su uključene u regresioni model.

Tablica 6. *Prosječne vrijednosti i standardna odstupanja za skale zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika i međusobne percepcije*

Skale	M	
Zadovoljstvo školom (učenici)	8.57	2.32
Zadovoljstvo školom (nastavnici)	7.97	1.67
Percepcija učenika o nastavnicima	6.80	1.81
Percepcija nastavnika o učenicima	5.69	0.82

Napomena: M – aritmerička sredina; σ – standardna devijacija

Kako multikolinearnom dijagnostikom nisu registrovani značajni slučajevi narušavanja uslova multikolinearnosti ne postoji bojazan od generalizacije podataka da su najviše prosječne vrijednosti uočene kod učenika kada je u pitanju zadovoljstvo školom ($M=8.57$) i ukupna percepcija prema nastavnicima ($M=6.80$). Nastavnici skromnije percipiraju svoj odnos prema školi ($M=6.80$) u odnosu na učenike, također i svoju percepciju o odnosu sa učenicima ($M=5.69$).

Tablica 7. *Opći indikatori efikasnosti regresionih modela: koeficijenti multiple korelacije i multiple determinacije*

Model	R	R ²	ΔR^2	Standardna greška
Zadovoljstvo školom (učenici)	.529	.280	.264	1.99
Zadovoljstvo školom (nastavnici)	.670	.449	.437	1.259

Napomena: R – koeficijent multiple korelacije; R²– koeficijent multiple determinacije; ΔR^2 – korigovani R²

Iz tabele 7 je vidljivo da regresiona solucija koja se tiče varijabli zadovoljstva nastavnika školom u predikciji percepcije učenika o njihovom međusobnom odnosu objašnjava 43,7% varijanse ovog konstrukta. Ukazuje da će stav učenika o nastavnicima značajno određivati ukupno zadovoljstvo nastavnika sa školom ($R= .670$; $R^2= .449$). Međutim, nešto skromnijim se pokazao model zadovoljstva školom kod učenika u predikciji percepcije o nastavnicima ($R= .529$; $R^2= .280$), te je modelom varijanse objašnjeno 26,4% ovog odnosa. Međutim, obje varijable statistički značajno doprinose objašnjavanju ukupnog zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika iako je uočeno da nastavnici mnogo više mare za percepciju učenika prema njima i njihovom međusobnom odnosu.

Tablica 8. *Sumativni pokazatelji analize varijanse za testiranje regresionih modela*

Model		SS	Df	MS	F	P
Zadovoljstvo školom (učenici)	Regresija	143,169	2	71,584	18,075	.000
	Rezidual	368,321	93	3,960		
	Ukupno	511,490	95			
Zadovoljstvo školom (nastavnici)	Regresija	120,329	2	60,164	37,901	.000
	Rezidual	147,630	93	1,587		
	Ukupno	267,958	95			

Napomena: SS – sume - stepeni slobode; MS –prosječni kvadrati; F–Fisherov F omjer

Uz pomoć standardizovanih regresionih koeficijenata β , procijenjeni su parcijalni doprinosi (pojedinačni) varijabli. Beta ponderi 1. i 2. varijable ukazuju na moguće promjene zadovoljstva sa školom (učenici) ukoliko se bude mijenjala njihova percepcija o nastavnicima. Vidimo da ovaj odnos statistički značajno doprinosi ukupnom zadovoljstvu učenika, $\beta = .60$, $t = 5.38$, $p < .05$. Međutim, nešto veću snagu ima percepcija nastavnika o učenicima i njihovo ukupno zadovoljstvo školom $\beta = .628$, $t = 7.824$, $p < .05$. Ukazuje da će zadovoljstvo nastavnika školom statistički značajno orijentirati sliku koju imaju o učenicima prema njihovom odnosu. Svakako, obje varijable statistički značajno objašnjavaju ukupno zadovoljstvo školom kod učenika i nastavnika. Rezultati su prikazani u tablici 9.

Tablica 9. Parcijalni doprinosi prediktorskih varijabli prognozi zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika

Model		B	Std. Greška		sr ²	T	P
<i>Zadovoljstvo školom (učenici)</i>	Konstanta	4.4450	0.817			5.449	.008
	Percepcija učenika o nastavnicima	0.606	.112	.474	>.01	5.386	.000
<i>Zadovoljstvo školom (nastavnici)</i>	Konstanta	2.137	1.026	.	>.01	2.083	.040
	Percepcija nastavnika o učenicima	1.283	.157	.628	>.01	8.165	.000

Napomena: B – nestandardizovani regresioni koeficijent; β – standardizovani beta koeficijent; sr²– kvadrat koeficijenta semi-parcijalne korelacije; t – Studentov t test

Dobiveni rezultati potvrđuju, da međusobna percepcija učenika i nastavnika doprinosi objašnjavanju varijanse ukupnog zadovoljstva školom. Na osnovu rezultata multiple regresione analize zaključujemo da je testiranim modelima objašnjeno od 26,4 % do 43,7% varijanse zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika i da veću snagu trenutno ima percepcija koju nastavnici imaju prema učenicima u vezi sa njihovim zadovoljstvom školom. Bilo bi značajno nastaviti ispitivati prediktorske varijable o suštini međusobnih odnosa učenika i nastavnika i zadovoljstva školom kako bi se bolje razumjele pokazane razlike u budućim istraživanjima. U konačnici prihvataju se treća i četvrta hipoteza „percepcija učenika o nastavnicima određuje njihovo zadovoljstvo sa školom“ i „percepcija nastavnika o učenicima objašnjava njihovo zadovoljstvo sa školom“.

Stavovi nastavnog osoblja o potrebnoj podršci u prilog nastavničkih kompetencija

Procjena stavova nastavnika o potrebnoj podršci u prilog didaktičko-metodičkih kompetencija je pratila pretpostavka da postoji nezadovoljstvo trenutnom podrškom u prilog vlastitih kompetencija. Implicitno, govorimo o mogućim faktorima (ne) zadovoljstva školom.

Tablica 10. Stavovi nastavnog osoblja o potrebnoj podršci

<i>Tvrdnje</i>	<i>Odgovori</i>	<i>f (frekvencija)</i>	<i>% (postotak)</i>
<i>Samim tim što se nastavni plan i program ne mijenja, koristim stare obrasce priprema</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	13	13,5
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	47	49,0
	<i>U potpunosti se slažem</i>	36	37,5
<i>Obrazac pripreme koji koristim ne predviđa pisanje ishoda učenja, pa ih zbog toga ne primjenjujem</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	10	10,4
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	44	45,8
	<i>U potpunosti se slažem</i>	42	43,8
<i>Ne znam napisati ishod učenja jer nisam o tome učio na fakultetu.</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	5	5,2
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	22	22,9
	<i>U potpunosti se slažem</i>	69	71,9
<i>Osjećam da sam u nastavnom procesu više orijentisan na reprodukciju sadržaja nego na praktična znanja.</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	8	8,3
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	38	39,6
	<i>U potpunosti se slažem</i>	50	52,1
<i>Ne znam kako postaviti pitanje višeg reda.</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	5	5,2
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	22	22,9
	<i>U potpunosti se slažem</i>	69	71,9
<i>Ne znam razliku između strategija i metoda poučavanja jer se seminari sa takvom temom ne organizuju.</i>	<i>Uopće se ne slažem</i>	8	8,3
	<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	43	44,8
	<i>U potpunosti se slažem</i>	45	46,9

Uvidom u tabelu 10 evidentne su frekvencije odgovora ispitanika na temelju kojih možemo zaključiti o stavovima nastavnog osoblja o potrebnoj podršci u prilog nastavničkih kompetencija. Obzirom da su tvrdnje obrnutog smjera, slaganje sa istima ide u prilog pomoćnoj hipotezi po kojoj se pretpostavilo da nastavno osoblje iskazuje nezadovoljstvo trenutnom podrškom u prilog nastavničkih kompetencija, dok je neslaganje sa istima odraz kompetentnosti i zadovoljstva trenutnom podrškom u prilog nastavničkih kompetencija.

Posebno je izražen rezultat vezan za tvrdnje „*ne znam napisati ishod učenja jer nisam o tome učio na fakultetu*“ i „*ne znam kako postaviti pitanje višeg reda*“ gdje je 71,9% ispitanika odgovorilo da se slaže, odnosno potvrdilo da ne zna napisati ishode učenja i da ne zna postaviti pitanje višeg reda što nepobitno ukazuje da nastavno osoblje ima potrebu za podrškom u prilog razvoja nastavničkih kompetencija.

Na tvrdnju „*osjećam da sam u nastavnom procesu više orijentisan/a na reprodukciju sadržaja nego na praktična znanja*“, 52,1 % ispitanika je odgovorilo da se slaže, dok je 39,6 % ispitanika imalo neutralan stav, a samo 8,3% ispitanika je utvrdilo da se ne slaže što znači da su u nastavnom procesu usmjereni na funkcionalno znanje, a što predstavlja suštinu znanja i potiče više kognitivne razine. Kada se uzme u obzir ovaj rezultat, onda činjenice na koje ukazuju rezultati PISA testiranja, imaju svoje objašnjenje, ali ne i opravdanje. Ovaj rezultat je zabrinjavajući. Ovdje se otvaraju mnoga pitanja i dileme, i to svakako treba biti predmetom posebnog istraživanja. U pogledu tvrdnje „*ne znam razliku između strategija i metoda poučavanja jer se seminari sa takvom temom ne organizuju*“, rezultati su dosta slični tj. 46,9 % ispitanika je odgovorilo da se slaže, 44,8 % ispitanika je imalo neutralan stav, a 8,3% je odgovorilo da se ne slaže. Na temelju ovih rezultata može se zaključiti da nastavnici ne znaju razliku između strategija i metoda poučavanja jer nemaju dovoljno organiziranih seminara kako bi se educirali na ovu temu, što također potvrđuje pomoćnu hipotezu.

Na kraju, tragom uvida u frekvencije odgovora ispitanika može se zaključiti da nastavno osoblje iskazuje potrebu za podrškom u prilog razvoja nastavničkih kompetencija i da se peta hipoteza u potpunosti prihvata „*nastavnici iskazuju nezadovoljstvo trenutnom podrškom u prilog vlastitih didaktičko-metodičkih kompetencija.*“

Zaključak

Istraživanje je pokazalo da zadovoljstvo školom od strane učenika i nastavnog osoblja nije uvjetovano vrstom škole, niti razredom (kod učenika) ili dužinom radnog staža (kod nastavnog osoblja) zbog čega su odbačene prve dvije hipoteze: (1) nije utvrđeno

da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod učenika s obzirom na vrstu škole i razred i (2) postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu školom kod nastavnika s obzirom na vrstu škole i radni staž.

Međutim, kvalitet interakcijsko-komunikacijskog donosa, odnosno percepcija tog odnosa od strane učenika i nastavnog osoblja doprinosi zadovoljstvu školom kod učenika i nastavnog osoblja. Na osnovu rezultata multiple regresione analize zaključujemo da je testiranim modelima objašnjeno od 26,4 % do 43,7% varijanse zadovoljstva školom kod učenika i nastavnika i da veću snagu ima percepcija nastavnika prema učenicima u vezi njihovog zadovoljstva školom. Prihvaćene su treća i četvrta hipoteza jer (3) percepcija učenika o nastavnicima određuje njihovo zadovoljstvo školom i (4) percepcija nastavnika o učenicima objašnjava njihovo zadovoljstvo školom. Bilo bi značajno nastaviti istraživanja na ovu temu kako bi se u potpunosti objasnile prediktorske varijable na ukupno zadovoljstvo školom. Rezultati ovog smjera istraživanja bi bili odgovorom na uzroke motivacije učenika i nastavnika za njihove uloge, a u konačnici bi doprinijeli realizaciji suštine škole i školskog učenja. Ukoliko ne znamo zbog čega nam nisu zadovoljni najvažniji faktori odgojno-obrazovnog procesa, učenici i nastavno osoblje, postavlja se pitanje, da li onda škola ostvaruje svoju misiju?

Također, rezultati istraživanja pokazuju da nastavno osoblje iskazuje potrebu za podrškom u prilog razvoja didaktičko-metodičkih kompetencija zbog čega je prihvaćena i peta hipoteza: „Nastavnici iskazuju nezadovoljstvo trenutnom podrškom u prilog vlastitih didaktičko-metodičkih kompetencija.“

Rezultati testiranih hipoteza idu u prilog zaključku da se prihvata generalna hipoteza: „pretpostavlja se da zadovoljstvo učenika i nastavnika sa školom određuje kvaliteta njihove međusobne interakcije“.

Rezultati istraživanja su ujedno alarm, upućen akademskoj zajednici i odgojno-obrazovnim institucijama (Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Pedagoškom zavodu, prosvjetnim radnicima) da je neophodno posveti pažnju *sistemskim programima profesionalnog razvoja* nastavnog osoblja u domeni pedagoških, didaktičko-metodičkih, socio-emocionalnih kompetencija, a teme poput „vrijednosti i odgojni aspekti, kreiranje pedagoškog okruženja u kojem se dešava učenje, funkcionalne strategije učenja i poučavanja...“ trebaju obrazovanje vratiti njegovoj suštini (o uzrocima nezadovoljstva stručnim usavršavanjima pogledati u Bjelopoljak, Redžić, 2020). *U cilju uspostave sprege i kvalitete teorije i prakse, škola treba biti mjesto susreta, zadovoljnih, inspirisanih učenika i nastavnika, jer samo takva nije obesmislena.* Upravo, internalizacija novih spoznaja, omogućava kvalitetnije povezivanje istomišljenika u odgojno-obrazovnom sistemu kojeg i sami čine. Shodno navedenom, rezultati istraživanja jesu signal za proaktivne akcije i poziv za promjene svima nama.

Literatura

- Bezinović, P. & Ristić Dedić, Z. (2004) *Škola iz perspektive učenika: Smjernice za promjene*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. Elaborat.
- Bjelopoljak, Š. i Redžić, U. (2020). Uzroci motivacije za stručnim usavršavanjima iz perspektive nastavnog osoblja i direktora, U: Nikolić, M., Vantić-Tanjić, M (ur.). *Unapređenje kvalitete života djece i mladih* (633-642). Tuzla: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli.
- Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija: razgovor, problemi i konflikti u školi*. Zagreb: Školske novine.
- Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija, Interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Glasser, W. (2001). *Svaki učenik može uspjeti*. Zagreb: Alinea.
- Gudjons, H. (1993). *Pedagogija temeljna znanja*. Zagreb: Educa.
- Midžić, A. (2020). Povezanost uspjeha učenika sa stilom rada nastavnika. *PostScriptum. Časopis za humanističke društvene i prirodne nauke*. 8/9: 215-241.
- Pehlić, I., Babić, E. i Tufekčić, N. (2019). Socijalno-pedagoška analiza kvaliteta školskog života kod srednjoškolaca. U: Kepeš, N., *Zbornik radova s međunarodnim učešćem na temu: Izazovi i perspektive pomagačkih profesija* (9-33). Bihać: Islamski pedagoški fakultet.
- Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M., Brajša-Žganec, A. (2009). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika. *Društvena istraživanja*. 4-5: 697-716.
- Tillmann, K. J. (1994). *Teorije škole*. Zagreb: Educa.
- Verkuyten, M., i Thijs, J. (2002). *School satisfaction of elementary school children: The role of performance, peer relations, ethnicity and gender*. *Social Indicators Research*, 59(2): 203-228.
- Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „Mi“.
- Whiteside-Mansell, L., Weber, J. L., Moore, P. C., Johnson, D., Williams, E. R., Ward, W. L., Robbins, J. M., & Phillips, B. A. (2015). School Bonding in Early Adolescence: Psychometrics of the Brief Survey of School Bonding. *The Journal of Early Adolescence*, 35(2), 245-275

Summary

Only those who love and are loved can teach, because children learn only from those they love, there is no other compromise. The generally accepted rule is that only what is loved can be refined and improved. Is it possible to successfully realize the mission of the school if the teacher is not a role model for the students, if the student has an aversion to the teacher, if the teacher does not direct his teaching towards the student, if the student or the teacher does not like the school? A series of questions opened the research curiosity by thinking about the factors that influence the school satisfaction of students and teachers. The aim of the work was to examine school satisfaction among secondary school students and teachers depending on the mutual perception of the relationship. Empirical research was carried out, which follows the qualitative-quantitative paradigm with the following methods: descriptive, theoretical analysis method and judgment/evaluation method. In the research, a survey questionnaire for teachers and students "Evaluation of satisfaction with school" was used. The research sample consists of 192 respondents (96 students and 96 teachers of four-year and three-year secondary schools from the area of Una-Sana Canton). The results of the research did not confirm differences in the satisfaction of students and teachers regarding the type of school, years of schooling and work experience, but they did confirm that the quality of interaction and communication between students and teachers affects their satisfaction with the school.

Key words: *interpersonal relationship, interaction, communication, satisfaction*

Adresa autora:

Šejla Bjelopoljak
Univerzitet u Bihaću
Pedagoški fakultet
bjelopoljaksejla@hotmail.com

Senaid Haskić
Srednja medicinska škola Bihać
senaidhaskic@gmail.com